

Spričanje, javkanje, Mrtvih god... (36)

Pred Svimi svetimi i Mrtvim godom bi morali biti predstavljeni ovim sadržaj ali logične prilike su to preporučile. Pitamo se koliko svega se je promijenilo u navada u zadnjih 100 ljet, što po sebi nije tako dužički vrimenski razmak, da bi morali vidjeti kakove promjene. Ipak, one postoju unutar samoga narodnoga izlaganja i prakticiranja ili pod uticajem navade okolišnih sel, svejedno koga jezika oni bili. Tribate samo pojtiti na cimitore, najbolje svidoke svakidašnjih navadov i pažljivo gledati natpise ali istotako i formalna ostvarivanja spomenikov. Starije su u zadnjem vrimenu izdvojili po naši cimitori i postavili poseban kutljac starih križev, spomenikov, drugih ostavšćin po cimitori. Nažalost, ni oni nisu jako stari i jedva dosižu najzad prik sto ljet i velike su starije iznimke, ke su većinom uklesane u kamen, stariji su bili samo od driva i jur davno trunuli na zemlju (većinu su odstranili, otklonili kao suvišan otpad, ki nam samo zauzima plac koga bi za nešto drugo trebali. Tako nimamo već nadgrobna spomenika pisatelja knjige svecev Šimona Meršića (Pandrof) ili ne moremo točno pokazati na grob Gašpara Glavanića (Vorištan), Matijaša Laba (Novo Selo), grob Jožefa Ficka je HKD dalo jur davno obnoviti, itd., itd. Medtim ali čisto gvišno pozabimo na povijesno svidočanstvo poštivanja iz starih vrimen.

Već poredanje u naslovu bi nas moglo ponukati na razmišljanje, ar samo po povidanju znamo što je spričanje, a javkanje nam se čini čisto arhaičnim i tajnovitim iz prastaroga vrimena. Crikveno svečevanje Svih sveti nam zasinji dan naših pokojnih, Mrtvih ili Dušnih dan. Tribate se samo

pitati, kada idete na grob vaših rodjakov, prethodnih generacijov, na dan Svih sveti ili na Mrtvih god? – ili na jedan, na drugi ili ki drugi?

Prilagodjenje modernizaciji našega života smo odstranili puno svega iz našega života iz raznorazličnih uzrokov, što bi se moralo točnije istražiti. Istina je svakako, da smo u narodnom životu krenuli na minimum, ar su nam lažni i krivi krilati slogeni zažukili odnos našem izvornomu životu (osebitu u 70-ih ljeti prošloga stoljeća). Tako se danas,

pogrebnoga obreda, i mnogih naših svećenikov.

Pismene dokaze za spričanje imamo po školskoj reformi Marije Terezije (1777.), kada su se inštalirale školske stolice i (kantor)učitelji uz podučavanje imali glavnu zadaću u crikvi kao kantori. Znamo za slavne kantoručitelje kot pisatelje spričanjan: Blazović, Dobrović, Gusić, Kustrić, Vuković...). Kao zadnja spričanjanja se spominju ona iz Bijeloga Sela od direktorice Ane Štifter (oko 1970.). Nekoliko tisuć spričanjan se je zapisalo a jedan dio spa-

kada smo nastali siromašniji, borimo za rekonstrukciju pozabljenoga dijela našega života. To nam se je dogodilo i sa spričanjem i javkanjem.

Spričanje je bila navada pri spokopu, da je kantor (većinom) ili ki drugi uvježbaniji pjevač/jačkar oprostio se u ime mrtvaca, od svojih, tugujeće gmajne, općine većinom pri otvorenom lijesu na dvoru ili na cimitoru na nosila, kamo su postavili mrtvaca prije nego se je lijes zaklopio. Izgradnjom mrtvačnic i prominjenjem statusa kantoručitelja po Drugom svitkom boju se je običaj izrivao iz javnoga života. Zvana toga je i sama crikva po II. Vatikanskom koncilu rivala običaj van iz crikvenoga

sio za današnjicu. Rič *spričati*, *spričanjanje* znači rastati se i prositi za oprošćenje u ime mrtvaca, od živih. Kantor ili pjevač/jačkar preuzme ulogu mrtvaca i govori u prvom licu, u njegovo ime a pri tom, kako su neki interpretirali, imao puno slobode u oblikovanju sadržaja i melodije. Iz čega je isto nastao cijeli red nespোরазума i lobiralo se je protiv spričanjanja.

Imamo nekoliko vrlo značajnih dokumentacijov: prof. Stanislaus Hafner (1939.), Jakob Dobrović i kćerka Ingeborg Enislidis (1999.), prof. Georg Holzer (2009.) kao i Martin Jordanić (2009.) u opisanju narodnih običajev gradišćanskih Hrvatov. Osebitu temeljita s mnogimi aspekti o

100 GRADIŠĆE ljet

piše
Nikola Benčić

toj formi pjesništva je študija od prof. Holzera. On je mogao dokazati, da su u hrvatskom izdanju »Cithara octochordia« (1701.) neke pjesme slične našim a tradicija dosiže sve do 11. st., a glasoviti Pavao Ritter Vitezović u »Odiljenju Siget-skom« (1685.) ima spodobne pjesme našem spričanjanju. Još zanimljivo je, da je veliki hrvatski komediograf u svojoj »Hekubi« (1559.) u Dubrovniku spominja na tradiciju ku je morao i on poznavati. Holzer identificira uski pojas spričanjan početo, od Slovačke do Medjimurja i Dolnje Austrije, sve do zapadnih ugarskih županijov.

Kako nam je danas nedovoljno poznato „spričanje“ je čuda već tajnovitije „javkanje“ iz južnoga Gradišća. Tajnovito zato što nimamo točnih dokazov za ta običaj u južnogradišćanski Stinjaki i u neki drugi (danas pozabljeni hrvatski seli) u toj krajini. Znam se jako dobro spomenuti kako se je prof. Štefan Kočiš trudio da prilikom svojega snimanja narodnih jačak snimi i javkanje, kot su to činili i prof. Gerhard Neweklowsky i Ka- ➔

Grobni kamen obitelji Huisza u Novom Selu

Károly Gaál i publicirali u knjigi »Totenklage und Erzählkultur in Stinatz« (1987.). Ali tim je nekadašnja općeprihvaćena tajnovitost postala javna o koj se (ne) smi istotako kako do tada pisati, raspravljati. A kakova je to navada? Tajnovita i specifična, samo za uži krug rodbine. Zato je ostala tako dugo zatajena, nepoznata i neprihvaćena u istraživanju narodnoga života (etnografije).

Ašto je zapravo javkanje? Najintimnije, tajnovito oprašćanje, u najužem krugu porodice s mrtvacem. Tote tudjinci, novinari, reporteri, TV ljudi, znatiželjni hvalisavci nemaju ništa za iskati! To nije javnost, to je najpotresljivija tragedija, događaj porodice, duboki izraz boli i povezanosti s mrtvacem. Jur sam veliki sakupljač ugarskoga narodnoga do-

bra Zoltán Kodály se je gorko tužio, kako nedostupačno je bilo i za njega doći do originalnoga zviranjka. Ni našim sakupljačem na Stinjaki nije išlo čuda bolje. U hrvatskom narodnom životu poznato kao naricanje, plakanje, žaljenje i javkanje, oplakivanje, spontani izraz tuge s visokim stupnjem improvizacije. Profesori Gaál i Neweklowsky donasaju iz Stinjakov nekoliko sjajnih primjera, ki su jur u tekstovnom obliku jako potresljivi a kako onda mora to sve biti zmožno na licu mjesta u živom. Nažalost izgradnjem mrtvačnic (uz nove zdravstvene propise!) i premješćenja cijeloga obreda iz domaćega stana i dvora u sterilnu i hladnu mrtvačnicu se je prominio karakter i obred u zadnjih sto ljet spričanja i javkanja u našem svakidašnjem životu. □

Izašla su izabrana djela Tomislava Marijana Bilosnića u devet knjig

Iz tiska je izašla knjiga »Izabrani eseji, ogledi i kritike«, deveta knjiga »Izabranih djela« Tomislava Marijana Bilosnića. Knjiga obima 416 stranic donosi izbor kritikov, ogledov i esejev iz ranije objavljenih Bilosnićevih knjig, kako glasu i poglavlja ove knjige: Tajni život (1989.), Noćna služba (1990.), Od Homera do oglasa (1990.), Vrijeme i riječi (2011.). Slijede poglavlja naslovljena Kritike i ogledi, Eseji, O prostoru i snu, ka se odnosu na Bilosnićeve eseje, ogleda i kritike objavljene u periodici, časopisi, revija i novina, a ki su do sad ostali van ukoričenih knjig.

ZADAR – »Izabrani eseji, ogledi i kritike«, opremljeni su i predgovorom ki je napisala izv. prof. dr. sc. Sanja Knežević, opisom ranije objavljenih Bilosnićevih knjig kritikov i njevim naslovnici, opsežnom bibliografijom, biografijom autora, tr nizom, cijelim redom fotografijov.

Eseje, ogleda i kritike za »Izabrana djela« odabrala je i uređila Sanja Knežević, dokle se uz urednicu ovoga izdanja Bilosnićevih izabranih djela, kao člani Uredničkoga vijeća potpisuju dr. sc. Davor Šalat, dr. sc. Tin Lemac, prof. dr. sc. Brane Senegačnik i dr. sc. Željka Lovrenčić.

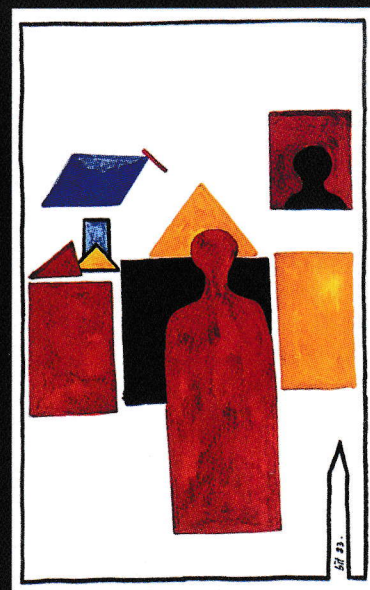
Naslovnice knjige potpisuje sam autor, Tomislav Marijan Bilosnić, kao i sve knjige »Izabranih djela«, a grafičku pripremu Marija Marfat. Izlazak ovoga djela, kao i svih knjig »Izabranih djela«

Tomislava Marijana Bilosnića djelomično su sufinancirali Grad Zadar i Zadarska županija. Tiskanje knjige su manjimi potporami pomogle i općine Zemunik Donji, Stanjkovi, Bibinje i Poličnik.

Izlaskom devete knjige, »Izabrani eseji, ogledi i kritike«, završen je projekt tiskanja Izabranih djela TMB-a, započet knjigom »Izabrana poezija«, tiskanom 2017. ljeta. Tako su tijekom proteklih pet ljet objavljene i knjige »Izabrana proza«, roman »Listopad« (2017.), »Izabrane poeme« (2018.), »Izabrana proza«, roman »Ispovijed isuvišna čovjeka« (2018.), »Izabrani haiku« (2019.), »Izabrana proza«, romani »Tijesni prostor« i »Kolac u rijeci Zrmanji« (2019.), »Dječja književnost« (2020.), »Izabrani putopisi« (2021.) i konačno »Izabrani eseji, ogledi i kritike«.

Konačno, kroz devet knjig izabranih djela Tomislava Marijana Bilosnića prepoznajemo kao vrsnoga pjesnika i proznoga pisca, kao i haiku pjesnika, pisca za dicu, putopisca, kritičara i esejista, suvrimenoga renesansnoga autora kako ga olovjljava recentna kritika. (ur.)

TOMISLAV MARIJAN BILOSNIĆ

IZABRANA DJELA
IZABRANI ESEJI, OGLEDI, KRITIKE